

2 TRESTY UKLADANÉ FYZICKÝM OSOBÁM

System trestov, ktorých uloženie je možné v trestnom konaní po konštatovaní viny obžalovaného, vymenúva ustanovenie § 32 TZ. Ide o všeobecný systém trestov ukladaných dospelým fyzickým osobám tak, ako to konštatuje toto ustanovenie v prvom odseku. V tomto systéme trestov je možné vidieť tresty, ktoré odsúdeného postihujú na osobnej slobode viac či menej intenzívne, tresty postihujúce odsúdeného na majetkových právach, na cti a vážnosti, na určitom ohodnotení osobnosti v spoločnosti a v pracovnom zaradení.

Trest odňatia slobody je prvou, a teda najuniverzálnejšou sankciou – trestom, ktorý je možné uložiť fyzickým osobám. Následne za ním sú zaradené alternatívne tresty, ktoré rovnako postihujú odsúdeného na osobnej slobode, no miera a intenzita tohto zásahu je diametrálne odlišná (trest domáceho väzenia, trest povinnej práce a v niektorých prípadoch peňažný trest a trest zákazu účasti na verejných podujatiach). Skutočnosť, že ide o alternatívne tresty, vyjadruje to, že súd má pri ich ukladaní v zásade voľnú úvahu, a teda môže zvažovať, či uloží trest odňatia slobody so všetkými pozitívnymi aj negatívnymi aspektmi jeho výkonu, alebo na dosiahnutie účelu tohto druhu trestu bude dostačujúci aj iný, alternatívny druh trestu. Do určitej miery je súd limitovaný ustanovením § 34 ods. 6 TZ, v zmysle ktorého má súd povinnosť za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti Trestného zákona v konkrétnej skutkovej podstate prevyšuje 5 rokov, uložiť trest odňatia slobody. Tým je súčasne limitované použitie alternatívnych trestov.

Nasleduje skupina trestov postihujúcich odsúdeného na majetku a majetkových právach (peňažný trest, trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia veci). Určítym špecifikom je, že peňažný trest je súčasne alternatívnym trestom, ak sa ukladá samostatne, ale rovnako tak je ho možné uložiť aj popri inom druhu trestu (spravidla popri treste odňatia slobody) a vtedy už povahu alternatívneho trestu nemá.

Za majetkovými trestami nasledujú tresty postihujúce odsúdeného takisto na osobnej slobode, ale inak, v zásade miernejšie, menej intenzívne, ako je to v prípade trestu odňatia slobody. Je to skupina trestov, ktoré majú fakultatívnu povahu, s výnimkou trestu zákazu činnosti, ktorý má súd za splnenia konkrétnych podmienok povinnosť uložiť páchatelovi. Vo všeobecnosti, s výnimkou týchto prípadov povinného uloženia trestu zákazu činnosti, sa tresty postihujúce odsúdeného na osobnej slobode (trest zákazu pobytu, trest vyhostenia)

vnímajú ako fakultatívne tresty (súd má možnosť, nie povinnosť podľa svojej úlohy ich odsúdenému uložiť). Na osobnej slobode postihuje odsúdeného aj trest zákazu účasti na verejných podujatiach, ktorý je takisto svojou povahou zmiešaným trestom. Je možné ukladať ho samostatne, a vtedy má povahu alternatívneho trestu. Je však možné ho uložiť aj popri inom treste, spravidla treste odňatia slobody. Súčasne je to fakultatívny trest, preto sa zaraďuje to tejto skupiny trestov. Uloženie trestu vyhostenia je navyše silne determinovaná povahou tohto trestu, čoho prejavom sú obmedzené možnosti ukladania tejto trestnej sankcie tak z hľadiska okruhu osôb, ako aj z hľadiska prípadov a podmienok uloženia. Aj preto sa tento trest v systéme trestov formuluje ako posledný.

Poslednou skupinou trestov sú tresty postihujúce odsúdeného na osobnej cti, váženosti, ohodnotení osobnosti jedinca v spoločnosti. Sú to fakultatívne tresty a súčasne aj vedľajšie, takže ich samostatné uloženie nie je v trestnom práve možné. Výhradne sa ukladajú popri inom treste, spravidla popri treste odňatia slobody (trest straty čestných titulov a vyznamenaní a trest straty vojenskej a inej hodnosti).

Osobitne sa systém trestov formuluje pri páchatelovi – fyzickej osobe, ktorý je mladistvý. Je stanovený systém trestov, usporiadanie jednotlivých trestov v rámci tohto systému a v konečnom dôsledku sú odlišne formulované aj pravidlá a podmienky ukladania jednotlivých trestov mladistvým odsúdeným. Je vidieť, že niektoré druhy trestov mladistvému nie je možné uložiť, kým podmienky niektorých ďalších sa modifikujú (podmienky vrátane výmery trestov, ktoré sa spravidla znižujú na polovicu) a dokonca aj rozširujú o také možnosti, ktoré pri dospelom páchatelovi neprichádzajú do úvahy. V systéme trestov je možné vidieť, že trest odňatia slobody je posledným trestom, teda tento systém sa pri mladistvom formuluje opačne ako pri dospelom páchatelovi. V prípade mladistvého je tak vidieť, že trest odňatia slobody je skutočne poslednou, krajnou možnosťou nápravy.

Právnym základom ukladaných trestov v trestnom konaní môže byť tak odsudzujúci rozsudok, ako aj trestný rozkaz, ktorý má v trestnom konaní povahu zjednodušeného odsudzujúceho rozhodnutia súdu. Kým v prípade rozsudku súdu je možné uložiť obžalovanému všetky druhy trestov, trestným rozkazom je možné ukladať len niektoré z nich. Jeho pôsobnosť je tak obmedzená, čo je v súlade s postupom, ktorý predchádza jeho vydaniu.

Rozsudok je najvýznamnejšia forma súdneho rozhodnutia, ktorou sa rozhoduje o vine a následne o trestnej sankcii, resp. o oslobodení spod obžaloby. *Trestný rozkaz* je zjednodušená forma odsudzujúceho súdneho rozhodnutia, ktorú vydáva samosudca alebo sudca pre prípravné konanie v osobitnom spôsobe konania.

Rozsudok má povahu individuálneho právneho aktu, aktu aplikácie práva súdom, ktorým sa v trestnom konaní rieši základná otázka konania, teda otázka viny obžalovaného, prípadne uloženie trestu či iného opatrenia. Rozsudkom sa meritórne rozhoduje vo veci, je to svojou povahou najvýznamnejšia forma rozhodnutia v trestnom konaní. Vyhlasuje sa vždy verejne a vždy v menej SR. O rozsudku v trestnom konaní platia tieto charakteristiky:

- a) rozsudkom rozhoduje výlučne súd, čo je v súlade s ústavným pravidlom, že o vine a treste následne môže rozhodovať výhradne súd,
- b) iba rozsudkom možno vysloviť vinu obvineného za spáchanie trestného činu v závere hlavného pojednávania,
- c) súd môže rozsudkom rozhodnúť len v prípade, keď to zákon výslovne ustanovuje,
- d) rozsudok má osobitnú, obradnejšiu formu upravenú v zákone, musí byť vyhlásovaný slávnostným spôsobom a verejne.

Obsahové náležitosti rozsudku sú:

1. *úvodná časť*, ktorá obsahuje:
 - označenie súdu a presné označenie obžalovaného, dátum a miesto vyhlásenia rozsudku,
 - štátny znak a označenie „rozsudok“, označenie súdu, mená a priezviská sudcov a prísediacich, označenie obžalovaného (celé meno, dátum narodenia, bydlisko, pri vojakovi aj hodnosť a útvar, ktorého je príslušníkom),
2. *výroková časť*, ktorá obsahuje:
 - výrok o vine, výrok o treste, prípadne o upustení od potrestania, výrok o náhrade škody (ak sa včas uplatnil), výrok o ochrannom opatrení (ak sa o ňom na hlavnom pojednávaní rozhoduje),
 - odsudzujúci výrok musí obsahovať trestný čin, ktorého sa týka, vrátane zákonného pomenovania a právnej kvalifikácie, miesto a čas i spôsob jeho spáchania (opis celého skutku), uvedenie zákonných znakov, ktoré odôvodňujú sadzby trestu,
3. *odôvodnenie*:
 - súd v ňom uvedie skutočnosti, ktoré sú dokázané, o ktoré sa opiera pri rozhodovaní, akými úvahami sa spravoval, ako hodnotil dôkazy, ako sa vysporiadal s obhajobou, prečo nevykonal ďalšie dôkazy,
4. *poučenie o opravnom prostriedku*:
 - obsahuje najmä údaje o okruhu osôb, ktoré môžu podať opravný prostriedok, o lehote a mieste jeho podania, ako aj o rozsahu odvolacích práv poškodeného a zúčastnenej osoby.

Trestný rozkaz je zjednodušená forma odsudzujúceho súdneho rozhodnutia, ktorú v osobitnom spôsobe konania podľa Trestného poriadku vydáva samosudca alebo sudca pre prípravné konanie. K jeho vydaniu dochádza bez prejednávania veci na hlavnom pojednávaní, ak je skutkový stav spoľahlivo preukázaný vykonanými dôkazmi, a teda nie je potrebné vykonať formalizované, časovo aj organizačne náročné hlavné pojednávanie. Týmto spôsobom sa odbreňujú súdy od nutnosti zaoberať sa aj takými vecami, ktorých skutkový stav je jasný a je možné o nich rozhodnúť touto skrátenou formou. Trestným rozkazom sa rozhoduje o vine, treste a náhrade škody, i o ochrannom opatrení. Trestný rozkaz sa na rozdiel od rozsudku nevyhlasuje, len sa vyhotovuje a doručuje dotknutým osobám do vlastných rúk bez možnosti využitia náhradného doručovania. Pre trestný rozkaz platia nasledujúce charakteristiky:

- a) možno ním rozhodnúť len o istom okruhu trestných činov, ktoré patria do pôsobnosti samosudcu,
- b) možno ním uložiť iba obmedzené druhy a v obmedzenej výmere,
- c) nemožno ho vydať v zákonom ustanovených prípadoch.

Samosudca môže bez prejednávania veci na hlavnom pojednávaní vydať trestný rozkaz, ak je skutkový stav spoľahlivo preukázaný vykonanými dôkazmi. Samosudca je oprávnený konať a rozhodovať výhradne o trestných činoch, ktorých horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje 8 rokov. Trestným rozkazom je možné uložiť len obmedzený okruh trestov a v obmedzenej výmere. Konkrétne podľa § 353 ods. 2 TP je touto formou rozhodnutia v trestnom konaní možné uložiť:

- a) *trest odňatia slobody do 3 rokov,*
- b) *trest zákazu činnosti,*
- c) *peňažný trest,*
- d) *trest prepadnutia veci,*
- e) *trest povinnej práce,* ak s tým obvinený súhlasí, a súčasne aj po predchádzajúcom vyžiadaní si správy od probačného a mediačného úradníka o možnostiach uloženia a riadneho výkonu tohto trestu, a zdravotnej spôsobilosti obvineného vrátane stanoviska obvineného k uloženiu tohto trestu,
- f) *trest domáceho väzenia,* ale len po predchádzajúcom vyžiadaní si správy od probačného a mediačného úradníka o možnostiach uloženia a riadneho výkonu tohto trestu vrátane stanoviska obvineného k uloženiu tohto trestu a preskúmania podmienok kontroly výkonu tohto trestu technickými prostriedkami,
- g) *trest vyhostenia,*
- h) *trest zákazu pobytu,*
- i) *trest zákazu účasti na verejných podujatiach,*
- j) *ochranné opatrenie.*

Naopak, ustanovenia Trestného poriadku určujú aj okruh prípadov, v ktorých nie je možné v trestnom konaní vydať trestný rozkať. Ide o prípady, keď:

- a) sa konanie vedie voči osobe, ktorá je pozbavená spôsobilosti na právne úkony v civilnom konaní predpísaným spôsobom, alebo ak jej táto spôsobilosť bola v civilnom konaní predpísaným spôsobom obmedzená,
- b) ak ide o konanie proti mladistvému obvinenému, a to za podmienky, že v čase vydania trestného rozkazu ešte nedovršil mladistvý 18. rok svojho veku, teda v zásade za podmienky, že v tomto čase vydania je ešte považovaný za mladistvého.

V porovnaní s odsudzujúcim rozsudkom má trestný rozkať jednoduchšiu formu. V jeho obsahu však musia byť uvedené tieto skutočnosti:

- a) označenie súdu, meno a priezvisko samosudcu, ktorý trestný rozkať vydal,
- b) dátum a miesto vydania trestného rozkazu,
- c) označenie obvineného,
- d) výrok o vine a o uloženom treste,
- e) výrok o ochrannom opatrení, ak bolo uložené,
- f) výrok o náhrade škody, ak bol nárok na jej náhradu riadne uplatnený,
- g) poučenie o práve podať odpor.

2.1 Trest odňatia slobody a formy jeho výkonu

Trest odňatia slobody je prvý z trestov, ktoré je možné uložiť dospelému páchatelovi (§ 32 TZ) a posledný z trestov, ktoré prichádzajú do úvahy pri mladistvom páchatelovi (§ 109 TZ). Ide o univerzálny a aj najprisnejší trest, ktorý je možné podľa slovenskej právnej úpravy uložiť. Najintenzívnejším spôsobom zasahuje do základných ľudských práv a slobôd. Postihuje hlavne osobnú slobodu, slobodu pohybu a aj pobytu. Takisto aj ďalšie základné ľudské práva sú v dôsledku jeho výkonu podstatne obmedzené, resp. modifikované. Trest odňatia slobody je zároveň aj najvšeobecnejším druhom trestu, pretože jeho uloženie prichádza do úvahy za každý trestný čin a možno ho uložiť aj každému páchatelovi. Samozrejme, podľa zásady subsidiarity trestnej represie, trestnoprávny postih prichádza do úvahy vtedy, ak už miernejšie prostriedky nápravy nepostačujú na jej zabezpečenie. Z hľadiska trestov však platí, že trest odňatia slobody je *ultima ratio*, teda úplne krajný prostriedok nápravy, ktorý by sa mal využiť až vtedy, ak miernejšie tresty na nápravu nedostačujú. Tento princíp síce nie je *expressis verbis* vyjadrený, no vyplýva hlavne z ustanovenia § 109 TZ a tiež ho deklarovala dôvodová správa k rekodifikovanému Trestnému zákonu. Trest odňatia slobody však veľmi účinne

dokáže zabezpečiť ochranu spoločnosti tým, že páchatela izoluje pomocou jeho umiestnenia do ústavu na výkon trestu odňatia slobody. V rámci jeho výkonu sa uplatňuje celý rad resocializačných a výchovných nástrojov a prostriedkov, ktoré takisto pôsobia v smere nápravy páchatela. Plní úlohy nielen individuálnej prevencie, ale zabezpečuje aj napĺňanie generálnej prevencie. Napriek tomu, že sa takto javí, že účel trestu je pri tomto druhu možné dosiahnuť veľmi efektívne, nie je to celkom tak. Dosahovanie účelu trestu je často veľmi problematické a zdĺhavé. Penitenciárna starostlivosť pritom zahŕňa množstvo nástrojov od zaradenia do pracovného procesu, vzdelávania, záujmovej, osvetovej či športovej činnosť.⁷⁰ Trest odňatia slobody v slovenskom trestnom práve predstavuje nenahraditeľný a základný druh trestu, keďže iba pomocou neho je možné zabezpečiť ochranu spoločnosti pred mimoriadne nebezpečnými a narušenými páchatelmi. Je však natoľko univerzálny, že Trestný zákon nevymedzuje ani podmienky, za ktorých je ho možné uložiť. Jedinou výnimkou v tomto smere je ustanovenie § 47 TZ, ktoré upravuje podmienky a možnosti uloženia trestu odňatia slobody na doživotie.

Trest odňatia slobody je možné uložiť v podobe dočasného trestu a tiež v podobe trestu odňatia slobody na doživotie. Ako dočasný trest sa ukladá v zákonom určenej dĺžke všeobecne, najviac na 25 rokov a špeciálne na základe ustanovení osobitnej časti Trestného zákona, ktoré obsahujú osobitné rozpätia trestných sadziieb za jednotlivé trestné činy. Vzhľadom na medzinárodné záväzky neprichádza do úvahy trest smrti a ani jeho obnovenie do budúcnosti nie je možné. Trest odňatia slobody na 25 rokov a doživotný trest predstavujú najprísnejšie tresty, ktoré je možné v súčasnosti uložiť. Zaujímavosťou je, že oproti predchádzajúcej úprave terajší Trestný zákon už nepoužíva pojem „výnimočný trest“. Takto pritom boli označované tresty odňatia slobody na 15 až 25 rokov a trest odňatia slobody na doživotie.

Trestná sadzba trestu odňatia slobody je určovaná dolnou a hornou hranicou trestnej sadzby. Na niektorých miestach v osobitnej časti Trestného zákona je pritom určená iba horná hranica. Vždy sa však vytvára rozpätie, v rámci ktorého súd môže páchatelovi uložiť tento trest. Takto v podstate môže súd individualizovať trest pre konkrétneho páchatela. Pravidlám zvyšovania a znižovania trestných sadziieb sme sa venovali v časti 1.2. Dolná hranica trestnej sadzby pritom nie je v Trestnom zákone vymedzená všeobecne. Určuje sa v jednotlivých ustanoveniach osobitnej časti Trestného zákona pri konkrétnych trestných činoch. V niektorých prípadoch ani nie je určená. Napriek tomu, že základnou jednotkou na počítanie trestu odňatia slobody je jeden deň, takto krátke tresty by páchatelom ukladané byť nemali. Je pri nich totiž polemické, či a ako dokážu dosiahnuť účel, na ktorý sú určené. Vo väčšine prípadov totiž na naplnenie účelu takto nízke

⁷⁰ FÁBRY, A. *Penológia*. Bratislava : Iura Edition, 2009, s. 153 a nasl.

tresty (niekoľkodňové) nestačia. Najkratšie sa trest odňatia slobody preto ukladá na niekoľko mesiacov.

Na rozdiel od dolnej hranice, horná hranica musí byť určená vždy, v každom prípade. Vždy musí byť smerom nahor limitované, aký vysoký trest možno za spáchanie konkrétneho trestného činu uložiť. Najnižšia výmera hornej hranice trestnej sadzby, ktorá je obsiahnutá v osobitnej časti Trestného zákona, je 6 mesiacov. V každom prípade, ani pri uplatnení pravidiel zvyšovania hornej hranice trestnej sadzby nemôže táto presiahnuť maximálnu prípustnú výšku, teda 25 rokov.

Osobitné pravidlá ohľadom trestov trestných sadziieb platia pri mladistvom páchatelovi. Okrem toho, že sa modifikuje systém trestov, ktoré je mu možné uložiť a niektoré tresty mu uložiť nemožno, tiež platí, že sa modifikujú aj pravidlá, pri ktorých splnení sa tresty ukladajú. V prípade mladistvého je trest odňatia slobody skutočne *ultima ratio*, čo vyjadruje jeho zaradenie na posledné miesto v systéme trestov (§ 109 TZ). Aj mladistvému možno uložiť podmienený i nepodmienený trest odňatia slobody, no nemožno mu uložiť trest na doživotie. Nepodmienený trest odňatia slobody je tak najprisnejším druhom trestu, ktorý mladistvému možno uložiť. Všeobecne platí, že trestné sadzby uvedené v osobitnej časti sa v prípade mladistvého páchatela znižujú na polovicu. Horná hranica tejto trestnej sadzby nesmie presiahnuť 7 rokov a dolná 2 roky (§ 117 ods. 2 TZ). Jedinou výnimkou je prípad, keď mladistvý spácha obzvlášť závažný zločin, pri ktorom je závažnosť s ohľadom na zavrhnutiehodný spôsob spáchania alebo pohnútku, alebo vzhľadom na ťažký či ťažko napravitelný následok mimoriadne vysoká. Vtedy súd môže mladistvému páchatelovi uložiť nepodmienený trest odňatia slobody v rozpätí od 7 do 15 rokov. Vyššia horná hranica trestnej sadzby pri mladistvom páchatelovi nie je možná, a to ani pri uplatnení pravidiel o zvyšovaní zákonom stanovenej hornej hranice sadzby.

Trest odňatia slobody má podľa aktuálnej trestnoprávnej úpravy tieto základné formy:

- a) trest odňatia slobody, ktorého výkon sa podmienene odloží alebo podmienene odloží s probačným dohľadom (podmienený odklad výkonu trestu a podmienený odklad výkonu trestu s probačným dohľadom § 49 a § 50 TZ),
- b) nepodmienený trest odňatia slobody (§ 51 a § 52 TZ),
- c) trest odňatia slobody na doživotie (§ 47 TZ).

Pre uvedené členenie platí, že ide o usporiadanie od najmenej intenzívneho trestu po trest, ktorý najintenzívnejšie zasahuje do základných ľudských práv a slobôd. Podstata nepodmieneného trestu odňatia slobody spočíva v tom, že odsúdenému sa na určité, presne stanovené obdobie odníme osobná sloboda tak, že sa umiestni do ústavu na výkon trestu odňatia slobody. V dôsledku toho sa

obmedzuje aj sloboda pohybu a pobytu a aj ďalšie práva a slobody odsúdeného. Ich obmedzenie je pritom na základe ustanovenia § 4 ZoVTOS odsúdený povinný strpieť. Je logické, že prirodzené ľudské práva ostávajú u odsúdeného zachované (právo na život, ochranu, resp. zákaz krutého, mučivého a neludského zaobchádzania, ochrana cti a dôstojnosti a potreba jej rešpektovania). Na druhej strane je tu aj komplex práv, ktorých sa v dôsledku výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody odsúdený pozbavuje (napr. právo na štrajk, právo slobodne sa združovať, zhromažďovať a pod.).⁷¹

Ak by bol odsúdený ešte pred právoplatným odsúdením umiestnený do ústavu na výkon väzby (ak by bol vzatý do väzby), potom doba, ktorú v nej strávil, sa započítava do výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody, do úhrnného i súhrnného trestu, ktorý súd páchatelovi uložil. Ide o pravidlo o započítaní väzby a výkonu trestu odňatia slobody podľa ustanovenia § 45 TZ. Takéto započítanie musí vždy umožňovať povaha ukladaného trestu. Ak by započítanie neumožnila, súd povinne prihliadne pri určovaní výmery konkrétneho druhu trestu na dobu, ktorú obvinený strávil vo väzbe pred právoplatnosťou odsudzujúceho rozsudku. Konkrétne pravidlá výkonu trestu sú pritom obsiahnuté v osobitnom právnom predpise, a tým je ZoVTOS. Výslovne je pritom uvedené, že aj v rámci výkonu trestu odňatia slobody je potrebné rešpektovať základné ľudské práva, česť a dôstojnosť. Samozrejme, tieto sa rešpektujú s ohľadom na obmedzenia, ktoré výkon trestu odňatia slobody pre niektoré z nich predstavuje. Okrem základných pravidiel sú v ňom obsiahnuté aj jednotlivé zásady a princípy výkonu tohto trestu. Niektoré z nich sú obsiahnuté aj v ustanoveniach Trestného zákona. Konkrétne ide o ustanovenia o vonkajšej diferenciacii tohto trestu.

*„Trest odňatia slobody sa vykonáva v ústave na výkon trestu odňatia slobody, a to v troch rôznych diferenciacných stupňoch v závislosti od miery izolácie odsúdeného a miery bezpečnosti daného stupňa.“*⁷² Pre vonkajšiu diferenciaciu je typické pravidlo, že čím vyšší stupeň, tým väčší rozsah obmedzení a viac zákazov musia odsúdení rešpektovať. Aktuálna trestnoprávna úprava pritom uvádza tri základné stupne vonkajšej diferencie výkonu trestu odňatia slobody (§ 48 TZ). Tieto sa rozlišujú najmä vzhľadom na predchádzajúcu trestnú činnosť. Trest odňatia slobody sa vykonáva v ústavoch na výkon tohto trestu, a to s:

- a) minimálnym stupňom stráženia,
- b) so stredným stupňom stráženia,
- c) s maximálnym stupňom stráženia.

⁷¹ TITTLVÁ, M. *Zákon o výkone trestu odňatia slobody. Komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016.

⁷² TOBIÁŠOVÁ, L. Vonkajšia diferenciacia výkonu trestu odňatia slobody. In BURDA, E., ČEN-
TĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár – I. diel*. Praha :
C. H. BECK, 2010, s. 345.

Do ústavu na výkon trestu odňatia slobody s *minimálnym stupňom stráženia* sa odsúdený zaradiť vtedy, ak v predchádzajúcich 10. rokoch nebol vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý by mu súd uložiť za spáchanie úmyselného trestného činu. Do ústavu na výkon trestu odňatia slobody so *stredným stupňom stráženia* bude odsúdený zaradený vtedy, ak v predchádzajúcich 10 rokoch za takýto úmyselný trestný čin odsúdený bol. Vždy je však súd povinný skúmať naplnenie tejto podmienky tak, aby jej splnenie mal za preukázané. Páchateľ totiž musel skutočne byť vo výkone trestu odňatia slobody za takýto trestný čin. Nemôže ísť o prípad, keď sa síce trest uložil, no z rôznych dôvodov sa nevykonala, a to ani len z časti. Tiež nemôže ísť o situáciu, kedy platí fikcia, že trest sa vykonala, hoci skutočne vykonaný nebol.⁷³ Ústavy s *maximálnym stupňom stráženia* sú vyhradené pre páchatelov, ktorí boli odsúdení na trest odňatia slobody na doživotie a tiež pre páchatelov obzvlášť závažných zločinov. Súd je pritom vždy, keď odsudzuje páchatela na nepodmienečný trest odňatia slobody, povinný rozhodnúť aj o vonkajšej diferenciacii jeho výkonu. Ide o obligatórnu súčasť výroku odsudzujúceho rozsudku, a preto v ňom nesmie absentovať. Inak by bol výrok o uložení tohto trestu neúplný.

V prípadoch, keď súd má za to s prihliadnutím na závažnosť spáchaného činu a vzhľadom na mieru narušenia odsúdeného, môže (fakultatívne) zaradiť odsúdeného aj do ústavu s iným stupňom ochrany, než by na základe uvedených pravidiel mal. Zároveň však musí platiť, že v tomto ústave iného stupňa bude lepšie zabezpečená náprava tohto páchatela. Na základe tohto pravidla môže súd zaradiť páchatela, ktorého by inak mal zaradiť do ústavu so stredným stupňom stráženia, do ústavu s minimálnym stupňom stráženia. V žiadnom prípade však nemôže do ústavu s minimálnym stupňom stráženia byť zaradený odsúdený na doživotný trest alebo na nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní nad 15 rokov, ktorý sa uložil za spáchanie obzvlášť závažného zločinu. Súd nemusí rešpektovať pravidlá vonkajšej diferencie výkonu trestu odňatia slobody ani v prípade, ak schvaľuje dohodu o uznaní viny a prijatí trestu a tiež ani v prípade, ak znižuje trest pod dolnú hranicu zákonnej trestnej sadzby.

Osobitné pravidlá a podmienky výkonu trestu odňatia slobody sa vzťahujú na určité špeciálne kategórie odsúdených. Ide hlavne o mladistvých, ktorí vykonávajú trest odňatia slobody v ústavoch na výkon tohto trestu pre mladistvých, a tiež o ženy, pre ktoré sú zriadené ústavy na výkon trestu pre ženy. Za mladistvého sa pritom považujú osoby do dovŕšenia 18. roku veku. Na základe ustanovenia § 117 ods. 5 TZ môže súd rozhodnúť, že aj mladistvého, ktorý už dovŕšil 18. rok veku, zaradiť na výkon trestu odňatia slobody do ústavu pre mladistvých.

⁷³ R 34/1983.

Toto rozhodnutie je pritom závislé od posúdenia dĺžky trvania uloženého trestu a stupňa i miery narušenia mladistvého páchatela. Osobitné pravidlá sa týkajú nielen ubytovania, vzdelávania, návštev, telefonátov, odevu, práce, disciplinárnych postihov, ale aj pravidiel hygieny a zdravotnej starostlivosti pri odsúdených ženách.

Popri vonkajšej diferenciacii výkonu trestu odňatia slobody je potrebné uviesť, že výkon trestu sa diferencuje aj vnútorne. Ide o členenie do jednotlivých skupín a oddielov, v ktorých odsúdení z toho istého stupňa stráženia pracujú, sú ubytovaní a zúčastňujú sa jednotlivých nástrojov penitenciárnej starostlivosti. Práve takto je možné zvyšovať účinnosť zaobchádzania s odsúdenými v rámci výkonu trestu odňatia slobody.⁷⁴

Kontrolou výkonu trestu odňatia slobody sú poverení poslanci Národnej rady SR, minister spravodlivosti a osoby, ktoré na tieto účely poverí generálny riaditeľ ZVJS. Ďalej sú to právnické i fyzické osoby, o ktorých tak ustanovuje osobitný predpis alebo medzinárodný dohovor, ktorým je SR viazaná (napríklad Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neludzského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania).

Po tom, čo nadobudne právoplatnosť a stane sa vykonateľným rozhodnutie, ktorým sa uložil výkon nepodmienečného trestu odňatia slobody, predseda senátu príslušného súdu prvého stupňa alebo odvolacieho súdu ihneď vydá príkaz na zadržanie odsúdeného na účel jeho dodania do výkonu trestu odňatia slobody a zároveň nariadi výkon trestu odňatia slobody a dodanie odsúdeného do výkonu trestu odňatia slobody, ak:

- a) je vo väzbe,
- b) bol odsúdenému uložený trest odňatia slobody prevyšujúci dva roky,
- c) je obava, že ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol výkonu trestu.

Po právoplatnosti a po tom, čo sa rozhodnutie stane vykonateľné, predseda senátu pošle príslušnému ústavu na výkon väzby nariadenie výkonu trestu a vyzve odsúdeného, ak je na slobode, aby do výkonu trestu nastúpil. Ak nie je obava, že by odsúdený na slobode ušiel alebo že by sa skrýval, potom je možné mu (fakultatívne) poskytnúť na nastúpenie do výkonu trestu odňatia slobody primeranú lehotu. Táto smeruje k tomu, aby si zariadil svoje potrebné osobné, pracovné alebo iné záležitosti. Táto lehota nesmie byť dlhšia ako jeden mesiac odo dňa, kedy rozhodnutie, ktorým sa tento trest uložil, nadobudlo právoplatnosť. Ak sa táto lehota poskytla a odsúdený nenastúpi do výkonu trestu v tejto lehote, alebo ak vyjde najavo obava, že odsúdený ujde alebo sa bude skrývať, nariadi predseda

⁷⁴ FÁBRY, A. *Penológia*. Bratislava : Eurokódex, BVŠP, 2009, s. 171 a nasl.

senátu, aby bol do výkonu trestu dodaný. Ak nie je známe miesto pobytu odsúdeného, použije sa príkaz na jeho dodanie do výkonu trestu.

Ustanovenia Trestného poriadku vo vykonávacej časti upravujú aj *možnosť odkladu výkonu trestu odňatia slobody* v jeho nepodmienečnej podobe. Ide o prípady, ak odsúdený ešte pred nástupom na výkon trestu odňatia slobody ochorie na takú vážnu chorobu, že dočasne nie je spôsobilý nastúpiť na výkon trestu, pretože je v ústavnej zdravotnej starostlivosti. Ak súdu zašle žiadosť o odklad výkonu trestu spolu s lekárskou správou o svojom zdravotnom stave nie staršou ako 30 dní spoločne s uvedením adresy zdravotníckeho zariadenia, ktoré mu poskytuje zdravotnú starostlivosť, súd bude skúmať, či je možné takúto zdravotnú starostlivosť poskytovať v nemocnici pre obvinených a odsúdených alebo v zdravotníckom zariadení ZVJS. Predseda senátu požiada a na toto požiadanie je nemocnica pre obvinených a odsúdených či zdravotnícke zariadenie ZVJS povinné súdu oznámiť, či môže poskytnúť odsúdenému, ktorý požiadal o odklad výkonu trestu, potrebnú zdravotnú starostlivosť, alebo na aký čas navrhuje odložiť výkon trestu. Predseda senátu na potrebný čas odloží výkon trestu odňatia slobody (povinne), ak v zdravotníckom zariadení ZVJS nemožno poskytnúť potrebnú zdravotnú starostlivosť.

Predseda senátu (povinne) odkladá aj výkon trestu odňatia slobody tehotnej žene alebo matke novonarodeného dieťaťa na 1 rok po pôrode.

Na druhej strane, ak by sa ukázalo, že odsúdený zneužíva povolený odklad, alebo ak by vznikla obava, že odsúdený ujde alebo sa bude skrývať, predseda senátu odklad výkonu trestu uznesením odvolá.

Ak sa má vykonávať trest odňatia slobody, ktorý neprevyšuje 1 rok, predseda senátu môže (fakultatívne) z dôležitých dôvodov jeho výkon odložiť. Tento odklad je možný najviac v trvaní 3 mesiacov odo dňa, keď nadobudlo právoplatnosť rozhodnutie, ktorým sa tento trest uložil. Ďalší odklad výkonu takého trestu alebo jeho odklad na dlhší čas ako na 3 mesiace môže povoliť predseda senátu, a to len výnimočne z mimoriadne dôležitých dôvodov, najmä ak by výkon trestu mohol mať pre odsúdeného alebo pre jeho rodinu mimoriadne ťažké následky. Odklad však možno povoliť najviac na čas 6 mesiacov odo dňa, keď nadobudlo právoplatnosť rozhodnutie, ktorým bol tento trest uložený.

V prípadoch, keď odsúdený počas výkonu trestu odňatia slobody ochorie na ťažkú chorobu, predseda senátu môže (fakultatívne) v trvaní na potrebný čas prerušiť výkon tohto trestu. Vždy jeho výkon preruší (povinne), ak ide o tehotnú ženu alebo matku dieťaťa mladšieho ako 1 rok.

Právna úprava podmienečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody sa opiera tak o ustanovenia Trestného zákona (§ 66 až 68 TZ) a rovnako tak aj o ustanovenia Trestného poriadku (§ 416). Presne sa tak stanovujú časové súvislosti,

kedy je možné požiadať o podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody (hmotnoprávna časť) a akým postupom (procesno-právna časť).

Súd môže (fakultatívne) odsúdeného podmienené prepustiť na slobodu, ak odsúdený vo výkone trestu plnením svojich povinností a svojím správaním preukázal polepšenie a môže sa od neho očakávať, že v budúcnosti povedie riadny život a súčasne:

- a) ak ide o osobu odsúdenú za prečin po výkone 1/2 uloženého nepodmienečného trestu odňatia slobody alebo rozhodnutím prezidenta SR zmierneného nepodmienečného trestu odňatia slobody,
- b) ak ide o osobu odsúdenú za zločin po výkone 2/3 uloženého nepodmienečného trestu odňatia slobody alebo rozhodnutím prezidenta SR zmierneného nepodmienečného trestu odňatia slobody,
- c) osoba odsúdená za obzvlášť závažný zločin alebo osoba odsúdená na trest odňatia slobody podľa § 47 ods. 2 TZ, teda podľa zásady trikrát a dosť, okrem osoby odsúdenej na doživotie, môže byť podmienené prepustená až po výkone 3/4 uloženého trestu odňatia slobody,
- d) osoba odsúdená na doživotie môže byť podmienené prepustená najskôr po 25 rokoch výkonu tohto trestu.

Osoba opätovne odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie nemôže byť podmienené prepustená na základe § 67 ods. 3 TZ.

Pri podmienenom prepustení súd určí skúšobnú dobu na 1 až 7 rokov. Tá začne plynúť podmieneným prepustením odsúdeného. Zároveň môže nariadiť probačný dohľad nad odsúdeným vo výmere do 3 rokov a ustanoví mu primerané obmedzenia alebo povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 a 4 TZ. Podmienené prepustený je povinný podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, ak je takáto kontrola nariadená. Nariadiť kontrolu technickými prostriedkami možno, ak sú splnené podmienky na výkon elektronického monitoringu nad niektorými trestnými rozhodnutiami.

Ak bude osoba podmienené prepustená z výkonu trestu odňatia slobody viesť v tejto skúšobnej dobe riadny život a bude plniť uložené povinnosti, rešpektovať stanovené obmedzenia a ak sa nariadila, tak sa aj podrobí kontrole technickými prostriedkami, potom po jej uplynutí súd vysloví, že odsúdený sa osvedčil. Inak, ak by takto podmienené prepustený odsúdený nevedol riadny život, nerešpektoval uložené povinnosti, obmedzenia alebo sa odmietal podrobiť nariadenej kontrole, je to dôvod na to, aby súd ešte aj počas plynutia skúšobnej doby rozhodol o tom, že podmienené odložený trest, resp. jeho zvyšok, sa vykoná. Ak súd vyslovil, že sa podmienené prepustený osvedčil, má sa za to, že trest bol vykonaný dňom, keď bol podmienené prepustený. Rovnako sa má za to, že trest bol

vykonaný dňom, keď došlo k podmiennečnému prepusteniu, ak súd bez viny odsúdeného do roka od uplynutia skúšobnej doby nerozhodol, že odsúdený zvyšok trestu vykoná. Súd tak môže rozhodnúť do 2 rokov, ak sa proti obvinenému vedie trestné stíhanie pre úmyselný trestný čin spáchaný v skúšobnej dobe podmiennečného odsúdenia. Opätovné podmiennečné prepustenie z výkonu toho istého trestu nie je možné. Ficcia osvedčenia sa teda uplatní, ak súd do 1 roka od uplynutia skúšobnej doby nerozhodne o vykonaní zvyšku nepodmiennečného trestu bez zavinenia odsúdeného, alebo ak tak nerozhodol do 2 rokov od jej uplynutia, ak sa voči podmiennečne odsúdenému vedie trestné stíhanie pre iný trestný čin, ktorý spáchal v skúšobnej dobe. Opätovné podmiennečné prepustenie z výkonu tohto trestu však na základe ustanovenia § 68 ods. 5 TZ už neprichádza do úvahy.

O podmiennečnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody rozhoduje súd na návrh prokurátora, riaditeľa ústavu na výkon väzby alebo riaditeľa ústavu na výkon trestu odňatia slobody, v ktorom sa trest vykonáva, záujmového združenia občanov alebo na návrh odsúdeného na verejnom zasadnutí. Ak bol návrh odsúdeného o podmiennečné prepustenie zamietnutý, môže ho odsúdený opakovať až po uplynutí jedného roka od zamietnutia okrem prípadu, že návrh bol zamietnutý len preto, že ho odsúdený podal predčasne. Ak podmiennečné prepustenie navrhne riaditeľ ústavu na výkon väzby alebo riaditeľ ústavu na výkon trestu odňatia slobody, v ktorom odsúdený vykonáva trest, alebo sa k takému návrhu pripojí, môže rozhodnutie o tom, že odsúdený sa podmiennečne prepúšťa, urobiť so súhlasom prokurátora aj predseda senátu. O oboch návrhoch je súd povinný rozhodovať v lehote do 60 dní od doručenia návrhu.

2.1.1 Podmiennečný odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmiennečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom

V oboch prípadoch, či už ide o trest odňatia slobody s podmiennečným odkladom, alebo trest odňatia slobody s podmiennečným odkladom a probačným dohľadom, ide o alternatívne tresty, ktorých povaha je však v odbornej literatúre diskutabilná. Niektorí autori zastávajú názor, že ide o samostatné druhy trestov, a iní sa prikláňajú k tomu, že ide o osobitné inštitúty – formy výkonu trestu odňatia slobody a nie o samostatné tresty, keďže nie sú uvedené v ustanovení § 32 TZ. V každom prípade však majú povahu alternatívnych trestov – alternatív k nepodmiennečnému trestu odňatia slobody, keďže sa nespájajú s tak intenzívnym obmedzením osobnej slobody odsúdeného. Prirodzene, vylučuje sa ich súbežné uloženie s nepodmiennečným trestom odňatia slobody, keďže sú jeho alternatívou. Ich trestnoprávna úprava je obsiahnutá v ustanoveniach § 49 až 52 TZ.